

Esej na téma:
MÉDIA, INFORMACE, INFORMATIZACE a GLOBÁLNÍ
VESNICE

Předmět: 4SA427
Vyučující: Ing. Antonín Rosický
Akademický rok: 2008/2009 (ZS)

Zpracoval: Filip Rychetský
xrycf02@vse.cz

Abstrakt

Následující esej diskutuje, zejména jak média ovlivňují společnost v souvislosti s předáváním informací. Na základě nastínění základních předpokladů a termínů bude charakterizován stručný vývoj médií a jejich vliv a výhody s přihlédnutím na dnešní média a jejich ovlivnění. Především se bude jednat o důsledky související s mediální mocí, desinformací, ale také o tom, jak dnešní technologie mohou samy přičinit ovlivnění a v globálním měřítku tak změnit postoje sociálního charakteru.

Obsah

Úvod	4
1 Klíčové pojmy a obecná východiska	5
1.1 Média	5
1.2 Nová média	5
1.3 Informace	5
1.4 Dezinformace	6
1.5 Moc.....	6
1.6 Informatizace	7
1.7 Globální vesnice.....	7
1.8 Digitalizace, Web 2.0 a virtualizace světa.....	7
2 Vývoj médií a klíčové aspekty pro společnost	8
3 Moc médií – tisk, televize a internet	10
4 Jak čelit negativním aspektům dnešních médií?	11
5 Budoucnost a pár slov závěrem.....	11
Zdroje.....	12

Úvod

Lidé a jejich komunikace – už od prvních počátků evoluce druhu *homo* si člověk snažil usnadnit jakoukoliv činnost, co dělal. A stejně tak, pokud chtěl spolupracovat s ostatními členy svého kmenu, musel se s nimi nějak dorozumět. Lidé vyvinuli jazyk, jako prostředek sdělení informací. Nebyl to ale jen jazyk, který používali pro dorozumění. Archeologické objevy našly první kresby v jeskyních a postupem vývoje společnosti i záznamy lidské činnosti v jiných formách jako jsou hliněné desky, pergameny a v současnosti a budoucnosti to budou mediální nosiče různých forem. Všechny tyto záznamy pracovaly s informacemi různým způsobem, v závislosti na použité technologii. Díky tomu i člověk takovouto informaci patřičně zpracoval a pochopil. Dnešní společnost je společnost informačních technologií a multimediálních způsobů předání informace. Velmi rychle dostáváme informace širokým spektrem kanálů. Na tyto kanály jsme odkázáni a neumíme si už snad ani představit život bez nich. To s sebou přináší i takové otázky typu, zda tyto informace jsou správné, reálné a objektivní? Máme vůbec čas a prostředky na to, abychom si správnost ověřili? Jakou moc mají tedy média na společnost ať už z hlediska šíření informací, nebo z hledisek ekonomických a sociálních? Takovými věcmi se budeme zabývat právě v této práci a pokusím se i nastínit různé příklady. Některé otázky nechávám záměrně otevřeny – pro další uvažování nad tématem.

Nejprve se podíváme na to, jak média chápat, rozebereme si důležité termíny, s kterými budeme pracovat a rovnou si ukážeme jejich vzájemnou souvislost, nastíníme úvahy. Zaměříme se dále na aspekty moci médií a vlivu. Rozebereme přínosy a negativa, které ovlivňují společnost, a zkusíme se také zamyslet nad jejich obranou.

1 Klíčové pojmy a obecná východiska

V této kapitole si pojdeme představit důležité termíny, o které se budeme opírat a zkusme si je postupně vzájemně provázat do vztahů v závislosti na názvu eseje.

1.1 Média

Podle Slovníku spisovného jazyka českého je médium zprostředkující osoba, prostředí, činitel, výplň prostoru nebo látka, ve které je předmět uložen. Ve vztahu s přenosem informace jej můžeme chápat i jako prostředek komunikace, sdělovací prostředek, nejčastěji technické zařízení umožňující komunikaci mezi dvěma a více stranami. [1]

1.2 Nová média

V souvislosti s dnešním rozvojem technologií a nástupu digitalizace je čím dál tím více diskutován i pojem nová média. Tento termín použil prvně Marshall McLuhan již v 60. letech. Jednalo se o souborné označení elektronických médií a jejich obsahu. Přesto i první fotografie byla jistým druhem nového média. Stanovit konkrétní definici tohoto pojmu takřka nelze. Elektronická média totiž díky technologiím zasahují do celé řady oborů a přináší velmi komplexní možnosti. Výklady se proto také různí. Můžeme ale tvrdit, že jsou založena na elektronické (digitální) platformě, využívají výpočetní výkon (procesor), jsou interaktivní (umí reagovat na podněty uživatele) a dokáží podporovat komunikaci nebo přinejmenším zpětnou vazbu. [2]

Rozdíl oproti klasickým médiím je především v důsledku komunikace mezi lidmi. Tato média sblíží společnost, ničí bariéry. Komunikace se zrychluje a lidé užívají více symbolů a obrázků, neboť jeden obrázek vystihne informaci daleko lépe nežli blok textu. [3]

1.3 Informace

K pojmu informace existuje tolik definicí, že jejich výčet by neměl cenu. Můžeme je brát jako význam, který člověk přisuzuje datům, v naší práci je berme i jako sdělení, které se šíří prostřednictvím médií společnosti. Jestliže médium přinese informaci (a toto médium může být technologicky různé), už tehdy dochází k interpretaci a my jsme jen „čtenářem“ takovéto interpretace. Z toho plyne, že míra a důležitost informace závisí přímo úměrně na způsobu, jakým informaci vydává společnosti (textově, zvukově, vizuálně apod.), a dále také na zaměření tohoto média (jako příklad uveďme zpravodajské kanály typu CNN, BBC, ČT24 a

oproti nim mediální zpravodajství komerčních televizí – výklad informací je značně odlišný). Důsledkem toho může takové médium působit na lidi tak, jak chce, zvyšovat si sledovanost, ale utváří tak i zároveň sociální skupinu, která takové médium sleduje. Takové informace mohou pak podléhat zkreslení, kdy sice v konečném důsledku přinesou stejný výsledek, ale psychologický efekt takové informace bude zcela odlišný. Z hlediska globálních pak také záleží na kulturních předpokladech dané země. Nedávno publikovaná karikatura proroka Mohameda způsobila značné politické rozčarování jistých zemí, byl to však cíl tohoto sdělení? Znalost kulturních předpokladů a jejich důsledků je velmi podstatná.

1.4 Dezinformace

Slovník ABC.cz tvrdí, že dezinformace je záměrně zkreslená informace, uvedení v omyl. [4] Uveďme i citáty osobností:

Dezinformace je úmyslně zkreslená informace, kterou pachatel tajně vsune do informační soustavy oponenta s cílem oklamat ho a ovlivnit jeho politické, hospodářské či vojenské akce. (Ladislav Bittman).

Dezinformace je manipulace veřejným míněním, k politickým cílům, s informací zpracovanou nelegálními prostředky. (Volkoff).

Jak jsem již řekl, důsledek ovlivnění média může být značný, zejména po psychologické stránce. Definice pojmu dezinformace pak říká, že zkreslí-li navíc úmyslně někdo informaci, pak můžeme počítat i s důsledky ekonomickými a politickými, které mohou ovlivnit stanoviska lidí a jejich klíčových zástupců. V globálním hledisku by se pak dezinformace mohla stát klíčovou zbraní v tzv. informační válce. Totalitní režimy s desinformací účinně pracují a ovládají tak lid. Vzpomeňme si například na propagandu fašistického Německa, a jak ovlivnila lid v krizi, posedlý vyhlazením židů. Kdyby přitom nebylo médií, propagandistické informace by se nešířily takovým rychlým způsobem. A co teprve v dnešní době.

1.5 Moc

Moc je možnost nebo schopnost prosadit jedno přání nad přáními druhých [6], přičemž toto přání může a nemusí být přímo naše. Moc a vliv médií jsem nyní lehce nastínil a budu jej dále uvažovat později.

1.6 Informatizace

Berme informatizaci jako neustálý proces zavádění, v dnešní době zavádění informačních technologií. [5] Nová média pracují s informačními technologiemi. Jsou s nimi provázána a plně využívají jejich možnosti uchování, digitálního zpracování a způsobu šíření. Člověk, který dnes nebude mít doma počítač ani televizi či rádio, jako by byl v bublině a nestíhal dění. Tisk mu vnímání dnešní informační společnosti nenahradí. A co takové úřady a podatelny vs. elektronické podatelny. Jakým způsobem se změní způsob zpracování dokumentů v závislosti na digitálních formách? A stejně tak jako jedinec odstřižený od nových médií, i chudé země se budou potýkat s problémy udržení tempa se zbytkem světa. Míra informační propasti by tedy mohla záviset na míře informatizace dané společnosti, ale také na tom, jaké klíčové instituce jsou technicky vybaveny a co mohou nabídnout.

1.7 Globální vesnice

Aneb pojem již výše zmíněného pana McLuhana (chceme-li v originále: global village), který v kostce tvrdí, že svět si můžeme představit jako jednu globální vesnici bez jakýchkoliv komunikačních bariér. Znamená však mnohem více. Revoluční na tomto pojetí je to, že byl prezentován již v době před internetem a rapidním nástupem nových médií. McLuhan charakterizoval svět tak, že postupně upadnou bariéry geografické, politické, národní i jiné a lidé na celém světě si budou moci svobodně vyměňovat své názory a sdílet všechny dostupné informace. Tím se samozřejmě změní i způsob komunikace lidí a jejich myšlení. McLuhan například předpověděl, že díky vývoji v oblasti komunikací bude šíření informací stále jednodušší a jednodušší, a samotné informace, v soudobé společnosti chápané jako privátní vlastnictví, se stanou vlastnictvím veřejným. Stav věcí se tak v mnohém vrátí k tomu, co bylo zvykem v dávných dobách, kdy lidé ještě žili ve společnosti organizované do kmenů. Jak vidíme dnes, jeho předpovědi se naplnily a důsledkům čelíme a budeme čelit i v dalších letech.

1.8 Digitalizace, Web 2.0 a virtualizace světa

To, co potvrdilo McLuhanovy předpovědi, je spjato s technologickým pokrokem a v dnešní době hlavně díky **digitalizaci** – převodu analogového (spojitého) signálu do diskrétního tvaru. Každá dnešní technologie je digitální. Technologie v souvislosti s médii umožňují zpracovávat velmi jednoduše cokoliv, pomocí vhodných nástrojů efektivně poskládat do nových forem a

tím i změnit povahu. Stříhy výroků politiků změni celé sdělení. Na tomto principu fungují i nové internetové aplikace (tvořící tzv. **web druhé generace**) umožňující aktivní spolupráci mezi miliony uživatelů. Tito uživatelé se mohou velmi rychle najít, pracovat na společných zájmech. Stejně tak mohou subjektivně ovlivnit celkový výsledek toho, na čem pracují. Ten se navíc mění v čase tak prudce, že nedokážeme říci, zda je již jedná o verzi konečnou, nebo se na ní něco bude ještě měnit. Hovoříme tak o read / write webu. [2] Jako příklad nám může posloužit encyklopedie Wikipedia. Potírají se hranice a lidé se mohou velmi rychle integrovat z různých oborů, umožňují tvorbu pracovního prostředí, kde lidé z různých konců světa v danou chvíli virtuálně existují spolu ve vzájemné interakci. Tradiční vnímání světa se mění a virtuální internetové prostředí čím dál tím více zabíhá do vnímání reality jako takové.¹

2 Vývoj médií a klíčové aspekty pro společnost

Nastínil jsem klíčové pojmy a snažil jsem se je vztáhnout do vzájemných souvislostí postupně tak, jak byly vyčteny. Nyní se pojďme podívat, jak média, jakožto prostředek sdělení a komunikace, a podpůrné technologie, ovlivňují naše chování, a co nám přinášejí.

V úvodu bylo řečeno, že si lidé utvořili jazyk a kromě něj uchovávali informace v různých podobách v závislosti na pokroku. Rád bych uvedl klíčové momenty společnosti, které měly vliv na další formování.

Cca 3300 let př.n.l. bylo vynalezeno klínové písmo. Dokladem je nález hliněných destiček na tehdejší území Mezopotámie. I když se jedná o fragmenty, hliněné destičky zaznamenávaly způsoby žití tehdejších lidí. Záznam na toto „médiu“ přináší poměrně dlouholeté uchování. Na globalizaci to nemá vliv, přesto můžeme tvrdit o počátcích rozvoje způsobu předání informací a sdílení našich postojů, zkušeností a vědomostí.

V 15. století vynalézá Johannes Gutenberg knihtisk, revoluční stroj, který umožňuje s nižšími náklady vytisknout knihy a knihtisk tak masově rozvíjí knižní trh. Šetří lidem čas, umožňuje nový způsob uložení.

Roku 1702 se poprvé objevuje **denní tisk**² The Daily Courant. Co to znamená pro společnost? Každý den člověk mohl dostat aktuální informace, byl vtažen do dění nejen v lokálním

¹ Podrobněji viz seminární práce na tento předmět s názvem Realita a virtuální realita, kapitola 3.

² Vychází opravdu každý den, dříve tomu tak nebylo.

regionu, ale mohl se dočíst o tom, co se děje za hranicemi. Mohl uvažovat nad věcmi šířeji a vznikala nová témata pro vzájemnou komunikaci. Důvěra v tisk byla obrovská, přinášel aktuálnost do „chladného“ domova.

V roce 1837 vzniká **elektrický telegraf**, který umožňuje velmi rychle z jednoho konce světa přenést informaci na konec druhý. V roce 1876 Alexandrer Graham Bell představuje **telefon**. Umožňuje přenést zvukovou informaci. Postupem času je vynalezeno i **rádio** a nakonec **televize**. Tyto média a technologie umožňují posílat v reálném čase hlas, televize poté i obraz. Člověk si daleko více vezme z toho, co vidí a bezprostředně slyší, nežli z písemného projevu. Aby byly informace dobře předány, nezáleží už jen na vhodném podpůrném písemném vyjádření, ale kladou se nároky na mluvčího – sdělitele informace. Výhodou těchto médií je, že přinášejí realnost. Přinášejí ale také zábavu. Lidé si na ně zvykli a jejich **vzájemné propojení** (televize + telefon například) umožňují i ovlivnění samotného průběhu vysílání. Jako příklad uveďme soutěže nebo diskuse. Dnešní média a technologie, **internet, mobilní telefony a notebooky**, umožňují ještě větší vzájemné provázání. Mobilní telefon s kamerou může vyfotit požár Výstaviště a ihned poslat fotografii do redakce příslušného zpravodajství. Během několika minut je tento snímek publikován s vyjádřením na webových stránkách, v reálném čase může proběhnout moderované zpravodajství. Miliony lidí jsou během několika minut virtuálně na místě pohromy a vystavují se blíže realitě. Je to jistě výhoda, na straně druhé jsme každý den konfrontováni s čím dál tím akčnějšími záběry. Samotná možnost vlastního ovlivnění a vývoj technologií umožňují totéž udělat na jakékoliv veřejné internetové stránce, kterou si založí fyzická osoba. Média tak mezi sebou soupeří o to, kdo bude mít vyšší prestiž a sledovanost. Tu můžeme zajistit různými formami, ale psychika lidí tíhne k akci, násilí, k pudovým záležitostem. Jsme tedy zahlceni živými vstupy z policejní honičky, realityshow. Lidé se tak stávají agresivnějšími a můžeme hovořit i o úpadku společnosti. Děti natáčejí na mobilní telefon šikanu a zveřejňují ji na internetu. Srovnáme-li také dnešní zábavné programy s programy před 20 lety, mám pocit, že se vytratil inteligentní humor a čím dál tím více se jedná o show, ať už má nebo nemá význam.

Sečteno podtrženo: Komunikační technologie umožňují vhodné propojení a odstraňují bariéry, což je dobré, a z hlediska výzkumu a sdílené účelné tvorby i vynikající. U prezentování informací médií bychom si měli dávat pozor na to, co nám přinášejí. Jejich vzájemné předhánění zkresluje informace a přináší více akce na úkor zdravé interpretace.

Naštěstí ne všechna média jsou taková a některá přináší objektivní³ zpravodajství. Lidé si to uvědomují. V dnešní demokratické společnosti máme svobodné právo se rozhodnout, který komunikační kanál sledujeme a který sledovat nechceme.

3 Moc médií – tisk, televize a internet

Bylo řečeno, že některá média se předhánějí a zkreslují informaci, jiná přinášejí objektivní a nezkrácené informace. Nicméně i zde je potřeba říci, že jsme jen lidé a dvě seberespektovanější média stejně přinesou trochu jinak danou informaci. Ovlivnění je způsobeno nejen emocemi, ale i vzděláním, úrovní spolupráce lidí a strategie daného média. V konečném důsledku mají média obrovskou moc ve formování lidských zájmů a i v ovlivnění jejich činností.

Pokud hovoříme o **tisku**, může se zdát, že je oproti ostatním masmédiím mrtvý. Přesto všechno je stále oblíben, tištěná informace stále má své kouzlo a můžeme si noviny vzít kamkoliv chceme. Dnes je mnoho specializovaných plátků zaměřených na vztahy, ekonomiku, sport, nebo na obecné dění. Mají moc formovat osobnost a i lidé určitého vyznání a přesvědčení inklinují k různým periodikům. Z historie i víme, že některé deníky byly původně v držení politických stran (MF, Právo, Lidové noviny apod.), někdy ještě i jsou. Forma informací tak zaštiťuje i jisté postoje osob nebo skupiny.

Největší mocí **televize** je asi přímá konfrontace s realitou. Nicméně jsou tyto informace objektivní? Válečné konflikty sledované dvěma stranami přinášejí opět různé vyjádření. Kde je pravda? Na jedné nebo na druhé straně? Někde mezi? A jak si tyto informace ověříme? Na tuto otázku je těžké odpovědět, záleží na tom, zda danému médiu věříme. V dnešní době se už i velmi dobře dá zjistit, které médium je hodnoceno jako nestranné, které nikoliv. I sama média se tak někdy prezentují a nebojí se dát najevo svou strategií. Právě i díky tomu, že hranice mizí a máme možnost si vybrat, co chceme.

Internet bych osobně nazval dnes právě zmíněnou globální vesnicí. Jeho moc nespočívá jen v tom, že můžeme sledovat to, co v tisku a televizi,⁴ ale můžeme aktivně působit a vyjadřovat

³ Ovšem ihned bychom mohli hovořit o subjektivně objektivních informacích.

⁴ Dnes už je zcela běžné sledovat i internetové televize nebo alespoň část zpravodajství na internetu. Například ČT24 ukazuje velmi pěkný příklad propojení zpráv na internetu, televizního zpravodajství, možnost diskuse s uživateli a napojení na běžné zpravodajství veřejnoprávní ČT1 a ČT2.

vlastní postoje. Je možné i užití vlastní moci (vlastní stránky politiků s názory, ale jsou to i firmy a jejich blogy), které vedou k posílení informovanosti, k reklamě, ale i k tvorbě komunit. Můžeme vytvářet sociální sítě kontaktů, hrát hry s kýmkoliv na celé planetě a to díky webu 2.0. Vyhledání informací nebylo nikdy jednodušší. Ovšem je potřeba se zamyslet, zda vyhledané informace jsou správné. Informace oblíbené internetové stránky se vůbec nemusí zakládat na pravdě, a přesto lidé budou tvrdit, že tato stránka je kvalitní a dobrá. Budou si i sami uvědomovat, že nechtou pravdu, nebo jen podlehnou klamu? Takové problémy můžeme vidět dennodenně. A přitom stačí jen změnit historické datum.

4 Jak čelit negativním aspektům dnešních médií?

Toť otázka vhozená do pléna. Myslím si, že výhody integrace a sblížení světa jsou vyšší nežli nevýhody, na stranu druhou nevýhody spojené se závislostí na technologiích mohou jednoho dne přejít v silnou hrozbu. Jsme zvyklí komunikovat čím dál tím častěji pomocí technologií, nežli osobně. Dnešní mládež to dokonce mnohdy upřednostňuje. Masmédia nám častěji přinášejí show namísto inteligentního humoru. Vlastní možnost vyjádření na internetu může způsobit i to, že budeme zahlceni jen názory individuů, kteří nebudou mít oporu ve vzdělání. To vše může mít vliv na degradaci společnosti z hlediska ustálených sociálních vztahů. Osobně si myslím, že je potřeba mít široký obecný přehled, pracovat s více zdroji a vytvářet si kritický názor na problematiku. Úloha výchovy je dnes důležitá více než jindy. Nebudeme-li se věnovat dětem, budou vyhledávat informace na internetu, kde jim nikdo nevysvětlí, co je správné a co není. Měli bychom se nebát diskutovat tyto problémy a měli bychom na ně být připraveni. To se týká i technologií a závislosti na nich. Mám kamarádku, která pracuje ve firmě, kde se každou chvíli porouchá server a oni nemohou takřka nijak efektivně pracovat. Jsme závislí a přijde mi, že si někdy neumíme bez technologie poradit.

5 Budoucnost a pár slov závěrem

Podle mého názoru budeme čím dál tím více propojeni. Technologie jsou výhodné, ale při využití v komunikaci mohou značně ovlivnit naše postoje. Mění i způsoby sociální interakce a otázka je, zda je to správné či nikoliv. Třeba se jedná jen o přirozený vývoj. V práci jsem se zbýval hodně médii: možná nakonec média jako taková přestanou fungovat. Jednotlivec přinese sdělení ostatním, které uvidí ti, co chtějí sledovat příslušný kanál. Sami si utvoříme názor. Je také možné, že budeme v budoucnu schopni si vyžádat informace dané osoby na

požadání z databáze jedinečných osob. Ale to už trochu hraničí se sci-fi. Než se tak stane, je potřeba nad těmito tématy diskutovat.

Zdroje

- [1] Definice pojmu Média, dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Média>, citováno 8.1.2009.
- [2] Pavlíček, A.: Nová Média a web 2.0, VŠE 2007, ISBN 978-0-245-1272-3.
- [3] Hierhold, E.: Rétorika a prezentace, 7. aktualizované vydání, GRADA 2008, ISBN: 978-80-247-2423-2.
- [4] Pojem dezinformace, dostupné z <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/dezinformace-desinformace>, citováno 8.1.2009.
- [5] Pojem informatizace, dostupné z <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/informatizace-informatisace>, citováno 8.1.2009
- [6] Bedrnová E., Nový I. a kol.: Psychologie a sociologie řízení, 3. rozšířené a doplněné vydání, MP 2007, ISBN 978 -80-7261-169-0.